

AFET VE ACİL DURUM PSİKOLOJİSİ

Çocuk ve Ergenlerde Risk Etkenleri ve Koruyucu Etkenler

Yrd.Doç.Dr. Özgür GÜLDÜ

Kaynak: Gökler Danışman, I. ve Okay, D. (2017). Afetlerin Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri ve Müdahale Yaklaşımları. Türkiye Klinikleri Journal of Psychology- Special Topics, 2(3), 189-197.

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

- Çocukların afetlere verdikleri tepkileri ve psikolojik belirtilerin gelişimini etkileyen bir takım içsel ve dışsal etkenler söz konusudur.
  - Çocuğun Bireysel Özellikleri
  - Sosyal Çevrenin Özellikleri
  - Afetin Özellikleri

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

➤ Çocuğun Bireysel Özellikleri

- **YAŞ** : Çocuk ve ergenlerde yaşa bağlı etkilere ilişkin çelişkili bulgular rapor edilse de, genel olarak farklı düzeylerdeki etkilenmelerin gelişimsel farklılıklardan kaynaklanabileceği öne sürülmektedir.
- Küçük yaştaki çocukların travmatik olaylardan genellikle daha çok etkilendiği görülmektedir. Bu durum, bilişsel olgunlaşmanın, olayı ve verilen tepkileri anlamlandırmadaki önemi ile açıklanmaktadır.

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

➤ Çocuğun Bireysel Özellikleri

- Ergenlik döneminde yaşanan travmatik olayların ise yeniden yaşantılama ya da aşırı uyarılma gibi daha çok erişkinlikteki travma sonrası stres belirtilerine benzer tepkilere yol açtığı görülmektedir. Depresyon ve kaygı belirtileri de büyük yaştaki çocuklarda daha sık rapor edilmektedir.
- Depresyon düzeylerinin okul öncesi yaştan ergenliğe doğru arttığı ve kaygı düzeylerinin de ergenlerde diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

➤ Çocuğun Bireysel Özellikleri

- **Cinsiyet** : çocuğun strese uyum sağlamasını, baş etme mekanizmalarını, sosyal destek ağlarını, tepkilerini ve iyileşmeye yönelik beklentilerini belirleme açısından önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir.
- Genel olarak kız çocuklarının travma sonrası stres belirtileri göstermeye erkek çocuklardan daha yatkın olduğu bulgulanmıştır.
- Kız çocukları, daha çok stres içeren olaylar rapor etmekte, yaşadıkları bu deneyimleri daha yoğun stres içerikleriyle anlatmakta ve bu olaylarla karşılaştıklarında yaşadıkları olumsuz deneyimler erkeklere kıyasla daha çok olmaktadır.

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

- **Geçmiş Travmatik Deneyimler:** Özellikle üstesinden gelinememiş geçmiş travmatik deneyimlerin, çocuk yeni bir örseleyici deneyimle karşılaştığında, kırılganlık algısını arttırdığı bulunmuştur.
- Ancak önceki deneyimlerin, yeni olayda verilen travmatik tepki düzeyini etkilemekten çok, eski olaya ilişkin düşünce ve görüntülerin zihinde yeniden canlanmasına neden olduğu belirtilmektedir.

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

➤ Sosyal Çevrenin Özellikleri

- Aile ortamı, çocuk ve ergenlerin travma sonrası stres belirtilerini yordayan temel bir etken olarak öne çıkmaktadır.
- Ailenin destek ve yönlendirme sunmak, örnek baş etme mekanizmaları konusunda rol modeli olmak, psikolojik rahatlama ve fiziksel güvenlik sağlamak gibi işlevlerinden dolayı, travmatik bir yaşantıya maruz kalan çocuklar için koruyucu bir etken olduğu belirtilmektedir.
- Afetlerden ciddi olarak etkilenseler dahi, destekleyici aile yapısına sahip olan çocukların genel olarak afeti izleyen dört ya da altı aylık süre içerisinde psikolojik tepkilerinin hafiflediği rapor edilmiştir.

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

➤ Afetlere İlişkin Özellikler

- Bazı travmatik olaylar tek seferlik olup (doğal afetler), akut ya da Tip I travma olarak adlandırılırlar. Bu tip travmalara maruz kalan çocukların daha çok travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtileri gösterdiği belirtilmektedir.

RİSK ETKENLERİ VE KORUYUCU ETKENLER

➤ Afetlere İlişkin Özellikler

- Bir diğer grup travma ise süregelen ve kronik yapıda olan travmatik olayları kapsamakta olup, Tip II travma olarak adlandırılmaktadır. Bu tür travmalara maruz kalan çocukların ise daha çok kalıcı kişilik bozuklukları, sosyal içe çekilme, öfke kontrolünde zorluk, duygusal küntleşme ve dissosiyasyon yaşadıkları rapor edilmiştir.